

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

«Корекція звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією»

Виконала здобувачка

2 курсу групи SoL1-M22

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

спеціалізації 016.01 Логопедія

Марія АНТОНЮК

Науковий керівник:

Юлія ГАЛЕЦЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Світлана МИХАЛЬСЬКА,

доктор психологічних наук, доцент,

завідувач кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ	7
1.1. Особливості розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку.....	7
1.2. Характеристика дислалій у дітей дошкільного віку	17
1.3. Психолого-педагогічні аспекти корекції звуковимови у дошкільників.....	25
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ВИВЧЕННЯ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ	35
2.1. Методика вивчення звуковимови у дітей старшого дошкільного віку... з дислалією.....	35
2.2. Емпіричне вивчення стану звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.....	39
РОЗДІЛ 3. ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ	45
3.1. Організація та зміст логопедичної корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією	45
3.2. Аналіз результатів формувального експерименту	65
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Актуальність теми. порушення звуковимови у дітей старшого дошкільного віку є важливою темою в сфері дитячої мовленнєвої патології та логопедії. Дошкільний вік визначається як період інтенсивного розвитку мовлення та активного навчання дітей спілкуватися та виражати свої думки та почуття через слово. Однак у низці випадків, діти можуть зіткнутися з різними проблемами у формуванні звукового аспекту свого мовлення. У дітей із порушенням звуковимови дослідники відзначають недостатню сформованість мовленнєвої функціональної системи, бідність активного словника, що поєднується з боязню дитини вжити слово, у якому йому є важких звук. Порушення звуковимови при дислалії прийнято відносити до одного з найменш складних порушень мовлення.

Дошкільний вік є критичним періодом для формування мовленнєвого апарату та мовленнєвих навичок у дітей. Дислалія, яка проявляється у недорозвинутості звуків мовлення, може суттєво ускладнити процес навчання, соціалізації та спілкування дитини. Недоліки в звуковому аспекті мовлення можуть вплинути на самооцінку дитини, спричиняючи комунікативну невпевненість та соціальну ізоляцію, де у сучасному світі правильне та чітке мовлення стає ключовою навичкою для успішної адаптації в суспільстві та досягнення особистих та професійних цілей.

На сьогоднішній день, завдяки новим дослідженням у галузі психології та логопедії, розробці ефективних методик та інноваційних підходів до корекції дислалії, маємо можливість успішно впливати на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Подолання мовних труднощів на цьому етапі є стратегічно важливим для побудови майбутнього успішного та гармонійного розвитку особистості кожної дитини. Досліджувана проблема є значущою, оскільки, варто визнати, що розвитку вітчизняних досліджень з питань корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією перешкоджає відсутність надійного методичного інструментарію, заснованого на сучасних теоретичних і емпіричних дослідженнях. Тому це свідчить про теоретичну та практичну актуальність вивчення

структури, складових, механізмів, форм і умов ефективної організації логопедичної корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією на сучасному етапі розвитку логопедії.

Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку досліджували такі науковці сучасності, як Л.О. Калмикова, А.М. Богуш, Л.В. Іщенко Л. В., Л.О. Калмикова, С.В. Подліна, В.М.. Русковолошин В. М., Л.І. Трофименко, Є.Ф. Соботович тощо.

Психологічні механізми та закономірності розвитку мовлення представлено в дослідженнях Л. О. Калмикової, Н. В. Харченко, С.Д. Дем'яненко, Л.А. Порядченко. Мовленнєву компетентність дітей досліджували такі науковці, як А.М. Богуш, С.В. Подліна, А.М. Гончаренко, Л.О. Калмикова, Н.В. Гавриш тощо.

Дислалію, її причини, прояви, шляхи подолання досліджували: Н.С. Гаврилова, Ю.В. Рібцун, М.К. Шеремет, О.В. Ревуцька, М.В. Лепетченко, О.П. Мілевська, Ю.В. Пінчук, Н.І. Горбачова, Н. Туренко та ін.

Дослідження корекційної роботи для дітей з дислалією проводили такі українські науковці: Ю.В. Рібцун, К.Г. Дяченко, М.К. Шеремет, О.П. Мілевська, В.М. Болба, Н.С. Гаврилова, С.М. Дарда, М.В. Лепетченко, І.М. Котлінська, О.М. Емолінь, С.В. Подліна, А.М. Гончаренко, Л.О. Калмикова, Н.В. Гавриш та ін.

Отже, значущість проблеми, недостатня її розробленість у сучасній науці, означені суперечності й зумовили вибір теми нашого дослідження: *«Корекція звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією»*.

Об'єкт дослідження – дислалія у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – особливості корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Завдання дослідження:

— проаналізувати особливості розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку;

— теоретично охарактеризувати особливості прояву дислалії у дітей старшого дошкільного віку;

— здійснити експериментальну роботу з вивчення та корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією;

— розробити та запропонувати практичний зміст логопедичної корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Методи дослідження.

Теоретичні: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, здійснений з метою визначення стану розробленості досліджуваної проблеми; вивчення і аналіз педагогічної та медичної документації; узагальнення, абстрагування і систематизація, аналіз логопедичної, психологічної та педагогічної літератури для розкриття сутності й особливостей процесу корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією;

Емпіричні: аналіз наявної дослідницької бази, тестування, бесіди та педагогічне спостереження за дітьми старшого дошкільного віку, педагогічний експеримент (констатувальний і експериментальний) з метою перевірки ефективності запропонованої програми корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією;

Статистичні: з метою обробки експериментальних даних.

Теоретична значущість полягає у теоретичному з'ясуванні проблеми корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Практичне значення: вивчено стан звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією, розроблено зміст логопедичної корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Результати роботи можуть слугувати основою для удосконалення навчальних програм та методик для закладів дошкільної освіти. Програма корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку розроблена так, що педагоги зможуть інтерпретувати та використовувати зміст роботи з корекції звуковимови, використовуючи наведені приклади завдань та вправ.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

База дослідження. Експериментальне дослідження проходило на базі ЗДО «Казка», с.Чудель Вирівської сільської ради, Сарненського району, Рівненської області.

Структура дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

В процесі аналізу особливостей розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку ми визначили, що старший дошкільний вік є ключовим для розвитку мовлення у дитини. Мовленнєва діяльність дитини старшого дошкільного віку – це комплексна система мовних проявів та навичок, які формуються у дитини від 4 до 6 років і включають в себе розуміння, сприйняття, вживання та розвиток мовлення. Мовленнєва компетентність дитини старшого дошкільного віку – це здатність і навички, які дозволяють дитині ефективно володіти мовленням для спілкування, вираження думок, розуміння інших, а також навчання та розвитку. Ми встановили, що існують такі особливості розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку: збільшення словникового запасу, розвиток граматичних навичок, розвиток комунікативних навичок, творчий розвиток, початок навчання читання і письма, здатність аналізувати та узагальнювати інформацію.

Дислалія у дітей старшого дошкільного віку є порушенням, яке може суттєво вплинути на їхній мовленнєвий розвиток та спілкування.

В роботі описано психолого-педагогічні аспекти корекції звуковимови у дітей, які умовно можна розділити на шість основних етапів: 1. Підготовчий етап — включення дитини до логопедичного процесу; 2 етап — формування правильного первинного вміння вимови звуку та його закріплення; 3 етап — формування в дитини вміння та навички вірного та ситуативного вживання звуків; 4 етап — постановка звуку (об'єднання відпрацьованих на підготовчому етапі рухів та положень органів артикуляційного апарату та створення артикуляційної бази даного звуку, додавання повітряного струменя та голосу (для сонорних та дзвінких), відпрацювання вимови ізольованого звуку); 5 етап — автоматизація звуку (поступове, послідовне введення поставленого звуку до складів, слів, речень у самостійне мовлення); 6 етап – диференціація звуку (навчання дітей розрізняти змішувані звуки і правильно вживати їх у своєму мовленні).

З метою вивчення звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією нами була здійснена експериментальна робота з вивчення та корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією, яка здійснювалася у три етапи.

Основною метою констатувального експерименту було виявлення рівня звуковимови у дітей старшого дошкільного віку у три етапи: аналіз медичних карт дітей; вивчення рівня звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією; якісний та кількісний аналіз результатів.

Таким чином, за результатами констатувального експерименту дослідження звуковимови було встановлено, що у дітей старшого дошкільного віку з дислалією переважає середній рівень звуковимови на констатувальному етапі дослідження експериментальної та контрольної груп (високий рівень: 0% експериментальна група та 10% контрольна група; середній рівень: 80% експериментальна група та 70% контрольна група; низький рівень: 20% експериментальна група та 20% контрольна група). Показники констатувального експерименту свідчать про актуальність організації та впровадження логопедичної корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Метою формувального експерименту була – корекція звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією. Для реалізації цієї мети було розроблено систему педагогічних заходів щодо корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією. Впровадження логопедичної корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією, які потребують такого виду підтримки: покращення вимови та комунікативних навичок; збільшення самооцінки; покращення успішності в навчанні та розвитку; зниження психологічних та емоційних проблем. Програма була розроблена так, що кожен педагог зможе інтерпретувати та використовувати зміст роботи з корекції звуковимови, використовуючи дані приклади завдань та вправ. Розроблена методика може бути використана у роботі вчителів-логопедів, педагогів, психологів, при вирішенні завдань корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією.

Для виявлення та вивчення ефективності динаміки після реалізованої на практиці розробленої системи педагогічних заходів щодо корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією було проведено формувальний експеримент. Контрольна діагностика проводилася за адекватними критеріями, показниками та методиками констатувального експерименту. Отримані дані за результатами контрольного експерименту свідчать про ефективність розробленої системи педагогічних заходів для корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з дислалією. Це підтверджується тим, що провівши порівняльний аналіз результатів за трьома діагностичними методиками на констатувальному та формувальному етапах, нами було виявлено, що в експериментальній групі рівень сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку значно підвищився (високий рівень збільшився з 0% до 40%; до середнього відносяться 60% (було 80%) дітей експериментальної групи та 60% (було 70%) контрольної групи; низький рівень у діагностованих дітей старшого дошкільного віку в обох групах відсутній, хоча на етапі констатувального експерименту було по 20% в обох групах).

Отже, отримані результати свідчать про те, що у дітей старшого дошкільного віку покращився рівень сформованості звуковимови, у дітей збільшився рівень розвитку фонематичного слуху, вміння розуміти і розрізняти звуки мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева М.М., Яшина В.І. Методика розвитку мови і навчання рідної мови дошкільнят. Київ: Академія, 2000. 400с.
2. Богуш А.М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. 2013. №7. 10 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А.М. Богуш. Київ : Вища школа, 2007. 542с.
4. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Київ : Генеза, 2013. 159 с.
5. Болба В.М. Логопедична скарбничка : матеріали для формування правильної вимови звуків [л]-[л'], [р]-[р'], [ш], [ж], [ч]. Вид. 2-ге, без змін. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 144 с.
6. Гаврилова Н.С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей : Монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. 200 с.
7. Гаврилова Н.С. Логопедія : Навчально методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2018. 188 с.
8. Гаврилова Н.С. Постановка голосних звуків мовлення -о-, -у- у дітей. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. 2013 р. №4. С. 14-26.
9. Гаврилова Н.С. Прийоми формування правильної вимови фонем у дітей. Актуальні питання корекційної освіти. 2012. Вип. 3. С. 11-20.
10. Гаврилова Н.С. Система корекції порушень фонетичного боку мовлення *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. №27, С. 37-44.
11. Гавриш Н.В. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови : мета і завдання. *Дошкільне виховання*. 2003. № 7. С. 12-14.
12. Гончаренко А.М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : Навч.-метод. посіб. до базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у світі». Київ : Світич, 2009. 160 с.

13. Горбачова Н.І. Актуальність проблеми індивідуально-диференційованого підходу в навчанні дітей із тяжкими вадами мовлення. *Логопед.* 2017. № 2. С. 44-47.
14. Дарда С.М. Корекційні заняття з логопедії в ДНЗ : у 2 частинах. Частина 1. Вид. 2-ге, без змін. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 336 с.
15. Дунець С.С. Методика розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Магістерська робота. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2021.
16. Дяченко К.Г. Логопедична робота в освітніх закладах. Київ : Освіта, 2004. 140 с.
17. Емолінь О.М. Семінар-практикум для вихователів: «Розвиток зв'язного мовлення дітей методом наочного моделювання». URL: <https://naurok.com.ua/seminar-praktikum-rozvitok-zv-yaznogo-movlennya-ditey-za-dopomogoyu-kartinno-grafichnogo-planu-124973.html>.
18. Ільяна В.М. Особливості образного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання.* 2010. №3. С. 27-31.
19. Іщенко Л.В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови. Умань: Жовтий, 2013. 138 с.
20. Калмикова Л.О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку : психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри: нав.-метод.пос. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 448 с.
21. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей : психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти / рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : НМЦВО, 2003. 320 с.
22. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностикорозвивальний комплекс. Київ : Слово, 2016. 386 с.

23. Калмикова Л.О., Харченко Н.В., Дем'яненко С.Д., Порядченко Л.А. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : монографія. Київ : Вид-во «ПП Медведєв», 2007. 304 с.
24. Концепція Д.Б. Ельконіна: Дитинство. URL : https://stud.com.ua/5269/psihologiya/kontsepsiya_elkonina_ditinstvo.
25. Котлінська І.М. Формування фонематичних навичок у дітей з мовленнєвими вадами. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100ghwf-5d76.docx.html>.
26. Лазарева І.А. Неврологічні основи логопедії: навч.-метод. посіб. Луганськ, 2005. 132 с.
27. Лепетченко М.В. Логопедія. Дислалія : навчально-методичний посібник для студ. спец. 6.010105 Корекційна освіта. Донецьк, 2015. 36 с.
28. Логопедичні практикуми : Навчально-методичний посібник. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2016 р.
29. Логопедія. Підручник / За ред. М. К. Шеремет. вид. 3-тє, перер. та доповн. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.
30. Логопедія. Підручник, друге видання. / За ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 672 с.
31. Мілевська О.П. Діагностичний інструментарій в роботі логопеда : навчально-методичний посібник . Кам'янець-Подільський : ІВД, 2009. 50 с.
32. Мілевська О. П. Логотренінг як форма роботи зі стимуляції у дітей мовленнєвих механізмів різного рівня. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна.* 2010. Вип. 14. С. 165-174.
33. Мілевська О.П. Програма логопедичної практики : Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ІВД, 2009. 56 с.
34. Мілевська О.П. Методичні аспекти формування описових умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки.* 2017. Вип. 75(1). С. 137-140.

35. Пінчук Ю.В. Основи методики виховання правильної вимови звука при дислалії. *Педагогіка та методики: спеціальні*. Збірник наукових праць. Київ : 2000. с. 43-49.
36. Подліна С.В. Розвиток мовленнєвої компетентності. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. №1. С. 48.
37. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2013. 464 с. (Серія «Альма-матер»).
38. Рібцун Ю.В. Дислалія: причини, прояви, шляхи подолання. *Дошкільне виховання*. 2017. № 2. С. 5-9.
39. Рібцун Ю. В. Дитина із порушенням мовленнєвого розвитку. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. у 9 кн. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ : ТОВ ВПЦ «Літопис-ХХ». Серія „Інклюзивна освіта», 2010. Книга 9. 36 с.
40. Рібцун Ю.В. Закріплюємо правильну вимову. *Дошкільне виховання*. 2007. № 11. С. 16-17.
41. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс. Київ, 2012. 258 с.
42. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс. Київ : Кафедра, 2013. 284 с.
43. Рібцун Ю.В. Характеристика фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із ФФНМ. *Логопедичний вісник* : зб. наук. пр. Київ : ПП «Актуальна освіта», 2011. Вип. 2. С. 36-53.
44. Рібцун Ю.В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія : довідкове видання. Київ : ІСПП, 2022.
45. Русковолошин В.М. Роль мовленнєвого розвитку у формуванні дошкільної зрілості дитини. *Логопед*. 2015. №4. С. 47.

46. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Теорія і практика сучасної логопедії : Збірник наукових праць : Вип. 1. Київ : Актуальна освіта, 2004. С. 7-35
47. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ : Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с.
48. Туренко Н. Види мовних порушень та сучасні погляди на їх корекцію. *Молодь і ринок*. 2017. № 11 (154). С. 102-106.
49. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене та доповнене / За ред. М.К.Шеремет. Київ : Слово, 2014. 672 с.
50. Шеремет М. К., Ревуцька О.В. Дислалія : навчальний посібник. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 160 с.
51. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії) : навч. посіб. Київ : Слово, 2009. 244 с.
52. Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю., Кондратенко В.О., Чередніченко Н.В. Логопедія. Підручник. / За ред. М.К. Шеремет. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 376 с.